

1785

Gəlinlik paltarı anlayışının ilk dəfə türk dünyasından yayıldığı iddia edilir. Orta əsr Avropasında katolik və xristian aləminin adətlərə çox bağlı qadınları adətən qapalı geyinirdilər və gəlinlik paltarı anlayışı yox idi. Evlənen qız toy üçün aldığı adi paltarda kilsəyə gedir, nikaha girirdi. İşləyən xanımlar bir qədər açıq geyinirdilər, amma onlar da gəlinlik donu barədə bir anlayışa malik deyildilər. Zamanla inkişaf edən və dəyişilən paltarlar gəlinliyin yaranması üçün stimül olur. Belə ki, gəlinin toyda seçilməsi, digər xanımlardan ayırd edilməsi üçün gəlinlər daha fərqli geyinməyə başlayır. Türk dünyasında qırmızı rəngdə olan gəlinliklər, Avropada isə ağ rəngdə gəlin paltarları seçilirdi.

1860

na qədər, xınasına qədər qırmızıya bürünən türk qızının gözəlliyini təsəvvür etdinizmi?

Qədim Azərbaycan toylarında gəlin paltarını oğlan evinin adamları hazırlayırdı. Daha dəqiq desək, toy gününə 1-2 ay qalmış oğlan anası, bacısı gəlini toya qədər bəzəməklə məşğul olurdu. Alınan hər şey qırmızı idi. Adət idi, qız toy günü başdan başa qırmızı geyinməli idi. Toy paltarı məxməri, ipək və ya zərxara parçalardan tikilirdi. Qolları yelpazə olan köynək, yaxası dar və pullu olurdu. Qurşaq hissəsindən 3 yerə - iki yandan və öndən yarıqlara ayrılan köynəyin ətkələri də dəmir pullarla bəzədilirdi. Ətək isə olduqca geniş, üzəri əl işləməli, təbii naxışlarla zəngin olurdu.

Bu cür ətkələrə "40 taxta" və ya "40 buğum", yaxud da "taxta tuman" deyirdilər. Köynəyin ətkələri 40 taxta ətəyin üzərindən aşığıya doğru uzanırdı, gəlinin belini qırmızı və enli qurşaq bəzəyirdi, qurşağın üzərində gəlin yeridicə cingildəyən dəmir pullar düzülürdü. Bəzi hallarda ailənin nəsilərdən yadigar qızıl kəməri də gəlinin belinə bağlanırdı. Qədimdə gəlinliyə "bəzənək" deyirdilər. Ayrı-ayrı bölgələrdə fərqli adlar deyənələr də vardı. Məsələn, Naxçıvanda gəlin paltarına "kəfrəm" deyirdilər.

Toylarda gəlinlərin belinə qırmızı bir qurşaq, lent bənd edilirdi. Bu lenti gəlinin belinə qardaş və ya yaxın bir oğlan qohum bağlayır. Düzdür, dövrümüzdə qızların çoxu bu adəti köhnəmiş hesab edir və qəti şəkildə toyunda belinə qırmızı bağlamağa izin vermir. Bunun anlamının nə olduğunu bəlkə də çoxları bilmir, sadəcə, adət kimi əməl edirlər. Yaşlı nəslin nümayəndələri deyir ki, qırmızı belbağı gəlinin başucalığıdır. Belə ki, əgər ata, qardaş evdən çıxan qızın belinə qırmızı qurşaq bağlayırsa, bu o deməkdir ki, biz qızımızın namusuna, bəkarətinə və tərbiyəsinə əminik. Belinə qırmızı qurşaq bağlanan qız ata evindən alını açıq, üzü ağ, qürurla çıxırmış. Atanın, qardaşın bağladığı qırmızı qurşağı gəlinin belindən yalnız gələcək həyat yoldaşı açar bilər. Zamanla türk elləri istilaya məruz qaldıqca adətlər də kənar təsirə məruz qalıb. Bu mədəniyyətdə, geyimdə də özünü göstərən. Könlü oxşayan qırmızı gəlinliklərin yerini insana hüznü gətirən ağ gəlinliklər alıb.

Gəlin paltarının təkamülü: bəzənək, kəfrəm

Toy gününün ən önəmli atributlarından olan gəlinlik dövrümüzdə əsasən ağ rəngdə dəbdədir. Son zamanlar demək olar ki, əksər xalqların toylarının və gəlinlərinin dəbdə olan ağ gəlinliklər XVI əsrdə yaranıb. Bu zamanlar kral ailəsinin qızları ərə gedəndə gümüşü rəng gəlinlik geyinirdi. Kraliça Viktoriya bu ənənəni pozdu və ağ gəlinlik geydi. Bundan sonra ingilis və fransız yazırlar ağ rəngi saflığın simvolu kimi təbliğ etdilər.

O zamanlar bəkarəti olmayan gəlinlər, ikinci dəfə ailə quranlar ağ gəlinlik geyinmirdilər. Çünki belə bir tabu var idi ki, gəlin ağ geyindisə, demək ki, o bəkarətdir. Elə o vaxtdan da gəlinliklə bağlı bəzi inanclar yaranıb. Bunlar, gəlinin öz gəlinliyini özünə tikməsi, gəlinliyi toya qədər bəyin görməməsi, gəlinliyin toydan öncə geyinilməməsi kimi inanclardır.

Orta əsrlərdə gəlinliyin rənginin önəmi yox idi, əsas olan parçanın keyfiyyəti idi. Amma qədim Mısırdə gəlinlər sarı və ağ rənglərin vəhdətindən yaranmış paltar geyirdi. Yunanıstanda ağ geyinən gəlinlər bu rəngin xoşbəxtlik gətirdiyini hesab edirdi-

man toylarında əməl edilməsi düzgün sayılmır. İslama görə, ağ gəlin paltarları kafirlərə, yəni müsəlman olmayanlara, xüsusən də xristianlara xas idi. Müsəlman adətlərinə görə, gəlin toy günü sırf islam adətlərinə görə geyinməli, islam adətlərinə görə bəzənməlidir. Müsəlman toylarında gəlinin başına yaşıl rəngdə duvaq salınması adəti varmış, amma indi bu adət yox-

1870

dur. Danılmazdır ki, bu adət müsəlmanlara türklərdən keçib, amma türklər duvağı qırmızı rəngdə geyiniblər, ərəblər isə İslamın rəmzi olan yaşılı seçiblər. Duvağın əsas anlamı gəlinin üzünün yalnız gələcək ər tərəfindən açılması və üzgörmünlüyü verməsi idi.

İslama görə, bəhə qıymətə gəlinlik almaq günahdır, çünki bu gəlinlik bir dəfə geyilir və əbədi olaraq dolabın bir küncündə qalır. Ona görə toy paltarını və aksesuarlarını pulla almaq yox, kirayələmək daha yaxşıdır. Bu israfdan qaçmaq üçün olduqca yaxşı ənənədir, çünki İslam dini israfı sevmir. O dövrdə İslam dini gəlin paltarı geyməyi qəti olaraq qadağan etmirdi, ancaq ağ gəlinliyin əvəzinə dini rəngi özündə əks etdirən yaşıl duvaqlı ərəb milli geyimini geyməyi məsləhət görürdü. Ağ gəlinlik geyilsə tamamilə qapalı, bəzəksiz olmalı, cəlbedici olmamalı idi. Dini inanclarla görə yad kişiləri cəlb etməmək üçün gəlinlik dar və şəffaf parçadan olmamalı idi.

Əziz günümüzdə öz tarixi gəlinliyimiz qədər zərəfatli qoruyan gəlinlik seçmək olar. Dövrümüzdəki çılpaq gəlinlərlə türklərin tarixi gəlinliyini, İslamın dediyi gəlinləri müqayisə etmək nə qədər mənasızdır, elə deyil? Öz toyunda mümkün olan ən açıq gəlinliyi seçən, bütün məhrəm yerləri toydakı 300-500 qonağın gözünün önündə olan, çılpaq sənəsi, qurşağadək açıq küreyi ilə bir gəlin nə qədər məsum görünə bilər ki? Təbii ki, hər bir qadın toy günü ərəbəngiz görünmək istər, gəlinliyi ilə göz qamaşdırmaq istər. Lakin bu gözəllik çılpaqlığın müşayiəti ilə yaradılmamalıdır, zərəfat məhrəm yerlərini nümayiş etdirməyən geyimlərdə, vulqarlıq məhrəmiyyəti nümayiş etdirən geyimlərdə gizlənir çünki.

Lalə Mehralı